

TRONDHEIM KOMMUNE

Samkjøring av oppfattelser av dagsform

Operasjonalisering av dagsformer hos en elev med autisme.

Heidi Hoff og John Inge Korsgat – Åsveien skole og ressurscenter

Temaer vi kommer inn på

- Eleven, hvem er han?
- Operasjonaliseringen av dagsformer – koder og beskrivelse av Pers dagsformvariasjoner
- Tilrettelegging og tiltak basert på et utvalg av kodene
- Hvorfor er det viktig med samkjøring av oppfattelse av dagsformer?
- Kvalitetssikring og evaluering av kodene

Åsveien skole og ressurscenter - NaFo-seminaret 2009 2

Eleven, hvem er han?

- Kommunikasjon
- Sosiale ferdigheter
- Sterke sider
- Tilrettelegging og struktur gjennom skoledagen
- Dagsform

Åsveien skole og ressurscenter - NaFo-seminaret 2009 3

Operasjonaliseringen av dagsformer

- Bakgrunn for operasjonaliseringen
- Ordbruk er ikke fagterminologi
- Kategoriene er til internt bruk
- Kategoriene er blitt jevnlig evaluert
- Oversikten er stikkordsbasert

Åsveien skole og ressurscenter - NaFo-seminaret 2009 4

Operasjonaliseringen av dagsformer

A: "Apatisk"
 "Tom" i blikket, mimikkløs, langsomme bevegelser, kraftløs, gjør lite, ingen lyder, skuldrene nede (sittende/ liggende). Reagerer ikke på stimuli.

B: "Katt/ mus"
 1: Raske utfall, rive ned/ plukke på, kaste gjenstander og mat
 2: Farskat(lur), ålete, legger seg ned

C: Høyt fysisk aktivitetsnivå
 Klatrer på stoler og bord, hopper, springer vekk, virker ukontrollert.

D: Høy verbal aktivitet
 1: Lydproduksjon: Fliring, latter, hvining, hyling, stivnet smil, nærpersion når ikke inn.
 2: Verbalt uadekvat språk: Babbel, "snakker hele tiden", sammenhengende, latter, roping, nærpersionen når ikke inn, stivnet smil.
 3: Verbalt adekvat språk

Åsveien skole og ressurscenter - NaFo-seminaret 2009 5

Operasjonaliseringen av dagsformer

E: Rolig
 1: Fornøyd: (situasjonsavhengig) Lunt smil som når øynene, avslappet i ansiktet, rolige bevegelser, tar initiativ, kan avslutte aktiviteter på en akseptabel måte.
 2: Flat: (ofte) Mimikkløs, uten prat, rolig og grei, motivasjonsløs/ likegyldig. Samarbeidsvillig.

F: Rituell og tvangsatferd "Ting må føles rett"
 1: Kommer seg videre: taktile startpunkt, rolig, mange omveier til målet.
 2: Kommer seg ikke videre: ritualer og tvangsatferd som er vanskelige/ ikke tillatt å gjennomføre.
 3: Høyt tempo: Han er stresset, har voldsomme/hardhendte bevegelser.
 4: Styrer andre: Skal bestemme hvor/ hvordan andre skal stå/hva andre skal gjøre.

Åsveien skole og ressurscenter - NaFo-seminaret 2009 6

Operasjonaliseringen av dagsformer

G: Faller i staver

Kan sitte helt i ro, men en eller annen kroppsdell i bevegelse (tunge, lepper, øyne, pust, finger), muskler i spenning, mest sittende.

H: Misfornøyd/Frustret

- 1: Urolig/misfornøyd: Engstelige/misfornøyd øyne, spenner muskler, rynker panne, biter sammen tennene, skriking/hyling/tar til tårer, klemmer ting/nærpersons arm(ikke hardt).
- 2: Protest mot krav: Legge seg ned, bevege seg langsomt, skrik, fysisk kjemper imot, stikke av fra situasjonen
- 3: Frustrasjon med lesbar årsak: Urolig/misfornøyd som i H1, men i tillegg:
H3-1: Selvskading som: slag mot hodet, hodedunk mot vegg/gjenstander
H3-2: Angrep på nærpersion som: klemme hardt på andre personer/ slag/ spark/skalling/ kloring/ klyp/bitt.
- 4: Frustrasjon uten lesbar årsak: som H3
- 5: Smerter?/Indre ubehag?/Kroppslig uro: Kan være urolig som, i H1, men han kan gråte mye, ha et trist ansiktsuttrykk.

Oppsummering av en måned

	A	B1	B2	C	D1	D2	E1	E2	F1	F2	F3	F4	G	H1	H2	H3-1	H3-2	H4-1	H4-2	H5	
1																					
2																					
3																					
4																					
5																					
6																					
7																					
8																					
9																					
10																					
11																					
12																					
13																					
14																					
15																					
16																					
17																					
18																					
19																					
20																					
21																					
22																					
23																					
24																					
25																					
26																					
27																					
28																					
29																					
30																					
31																					
Sum	3	5	4	4	3	0	14	17	18	11	4	9	3	6	0	1	0	1	1	2	

Tilrettelegging og tiltak basert på kodene

Dagsform: B: "Katt / mus"

- 1: Raske utfall, rive ned, plukke på, kaste gjenstander/mat
- 2: Farskat (lur), ålete, legger seg ned

Tilrettelegging:

- 2'er skal sjekke og kontrollere for eksempel bad og kjøkken før eleven skal inn på disse rommene. Fjern gjenstander/objekter som kan kastes/ødelegges.
- 2'er holder fokus på aktiviteter framover i tid.
- 2'er skal alltid være i nærheten og kunne skjerme for utfordringer

Hensiktsmessige/foretrukne aktiviteter på dagsplan:

Trene ved bordet, datamaskin, fysiske aktiviteter, høre rolig musikk

Tilrettelegging og tiltak basert på kodene

Dagsform: B: "Katt / mus"(forts)

Tiltak/1'er gjør:

- B1: Tett på eleven og skjerm for evt uønskede ting han kan få tak i.
- B1: Gjør aktiviteter sammen, slik at fokus blir positiv gjennomførelse og mestring. Lite krav til selvstendighet.
- B1: Ikke ha fokus på "sprell" - ikke bli dratt med i elevens spill
- B1: Overse uønsket atferd i noen situasjoner. Stopp han når nødvendig. Kreve ro i forkant av situasjoner.
- B2: Gi tid/overse en liten stund.
- B2: Overraskelseshjelp.

Situasjoner der dagsform ofte forekommer

B1/B2: Overgangssituasjoner (oppstart, avslutning) og kravsituasjoner

Tilrettelegging og tiltak basert på kodene

Dagsform: C: Høyt fysisk aktivitetsnivå

Klatrer på stoler og bord, hopper, springer vekk, virker ukontrollert.

Tilrettelegging:

Hensiktsmessige/foretrukne aktiviteter på dagsplan:

Praktiske oppgaver, høre rolig musikk, ut på tur / fysisk aktivitet.

Tiltak/1'er gjør:

- Være tett på, men gi nok rom og hjelp til mestring.
- Gi mulighet for Per til å bruke energi ved fysisk aktivitet.
- Kreve ro av Per ved overganger.

Situasjoner der dagsform ofte forekommer:

Vekslende med A og kan forekomme med D.

Tilrettelegging og tiltak basert på kodene

Dagsform: E: Rolig

1: Fornøyd: Lunt smil som når øynene, avslappet i ansiktet, rolige bevegelser, kan ta initiativ, kan avslutte aktiviteter på en akseptabel måte, utholdende, kan ta imot hjelp.

2: Flat: E, men mimikkløst, uten prat, rolig og grei, motivasjonsløs / likegyldig.

Tilrettelegging:

Stor variasjon på dagsplan

Tiltak/1'er gjør:

- Kan holde seg i bakgrunnen, være et godt stykke unna ved strukturerte aktiviteter inne på skolen.
- Fokus på selvstendighet.
- Kan prøve ut nye ting og la han delta mer.
- Følge opp selvinitiativ.

Situasjoner der dagsform ofte forekommer:

Kan forekomme i de fleste situasjoner.

Tilrettelegging og tiltak basert på kodene

Dagsform: F: Rituell og tvangsatferd "ting må føles rett"

- 1: Kommer seg videre: har taktile startpunkt, rolig, mange omveier til målet.
- 2: Kommer seg ikke videre: ritualer og tvangsatferd som er vanskelige/ ikke tillatt å gjennomføre.

Tilrettelegging:

- Alt vi vil Per skal gjøre må det være tilrettelagt for
- Ryddige rom.
- Lite nærpersoener og forholde seg til.
- Minst mulig folk på fellesrom som for eksempel kjøkkenet.
- Beregn god tid på hver aktivitet.

Hensiktsmessig/foretrukne aktiviteter på dagsplan:

- F1:** Varierende dagsplan, strukturerte oppgaver og situasjoner.
F2: Varierende dagsplan, enkle oppgaver som Per mestrer selv, enkle oppgaver som innebærer lite forflytning.

Tilrettelegging og tiltak basert på kodene

Dagsform: F: Rituell og tvangsatferd "ting må føles rett"

Tiltak/1'er gjør:

- **F1:** Ikke grip inn i det Per gjør selv om det tar lang tid. Vær rolig. Lite fokus på hva Per gjør.
- **F1/2:** Fokus på neste trinn i kjeden, evt. hjelp han ved å løsne borrelåsene på skoene, sett de fram foran han, gi han bilde/ordbilde som han er ferdig med/ start med oppgaven han skal gjøre.
- **F1:** Snakk om hva den neste aktiviteten skal være.
- **F1/2:** Henvi Per til dagsplan, evt. bring dagsplanen til han ved å sette de neste aktivitetene på en remse.
- **F2:** Han skal fysisk stoppes hvis han ødelegger klær/gjenstander, fjern objektene.
- **F2:** Ved umulige prosjekter, ta over situasjonen. NB skal ikke gjøres uten 2'er tilstede

Tilrettelegging og tiltak basert på kodene

Dagsform: F: Rituell og tvangsatferd "ting må føles rett"

- 3: Høyt tempo: Han er stresset, har voldsomme/hardhendte bevegelser.

Tilrettelegging:

- Som F1/2
- Unngå venting.

Hensiktsmessig/foretrukne aktiviteter på dagsplan:

Varierende dagsplan, enkle oppgaver som Per mestrer selv, veksle mye mellom aktivitet og pause (musikk/tv), lengre pauser om mulig.

Tiltak/1'er gjør:

- Vær rolig, senk farten ved å gi Per beskjed om å være rolig/gjøre oppgaven skikkelig etc.
- Gi hjelp i forkant eller forenkler oppgavene.
- Overse feil i gjennomføringen.
- Unngå fysisk kontakt.

Tilrettelegging og tiltak basert på kodene

Dagsform: F: Rituell og tvangsatferd "ting må føles rett"

- 4: Styrer andre: Skal bestemme hvor/ hvordan andre skal stå/hva andre skal gjøre, eksempelvis: legge fra seg fjernkontrollen på en bestemt måte.

Tilrettelegging:

- Som F1/2

Tiltak/1'er gjør:

- Per skal ikke få lov til å bestemme hva andre skal gjøre. Hvis han vil styre andre enn 1'er skal han få beskjed om at han er sammen med 1'er. Hvis mulig, be evt den andre personen om å forlate situasjonen.
- Situasjonen må vurderes. Noe er det greit at Per ber oss om å gjøre. Hvis det ikke er greit, gi muntlig beskjed, vær klar, tydelig og enkel. Be han om å gå videre på dagsplan.
- Bytte av 1'er.

Tilrettelegging og tiltak basert på kodene

Dagsform: F: Rituell og tvangsatferd "ting må føles rett"

Situasjoner der dagsform ofte forekommer:

Alle former for F: Formen forekommer stort sett over en hel dag/flere dager.

- Han kan ha vært i situasjoner hjemme/skole/avlastning som gjør at han viser større grad av F-form på de ulike arenaene.
- Grad av F-form varierer. Med riktig tilrettelegging kan den dempes.
- I perioder der det har vært flere ting som avviker fra den normale strukturen.

Tilrettelegging og tiltak basert på kodene

Dagsform: H: Misfornøyd/Frustret

- 1: Urolig/misfornøyd: Engstelige/misfornøyde øyne, spenner muskler, rynker panne, biter sammen tennene, skriking/hyling/tar til tårer, klemmer ting/nærpersons arm(ikke hardt).

Tilrettelegging:

- Lag en forutsigbar og "enkel" dag, med positive og kjente aktiviteter.
- Gi Per utfordringer han mestrer enkelt.

Tiltak/1'er gjør:

- **H1:** Realistiske krav hvor det er tatt hensyn til dagsform.
- **H1:** Gi Per tid til å roe seg ned, samtidig som 1'er unngår fysisk kontakt.
- **H1:** Snakk rolig og bestemt. Vær rolig sammen med han.
- **H1:** Få fokuset opp og frem på ny aktivitet.

Situasjoner der dagsform ofte forekommer:

Når han blir stoppet i å gjennomføre ritualer, nærperso overtar og styrer situasjonen, F-form.

Hvorfor er det viktig med samkjøring av oppfattelse av Pers dagsformer?

- Kan gi interne beskjeder og snakke i koder uten å snakke over hodet på Per
- Enklere for nærpåsoner å kunne samhandle med Per på en best mulig måte
- Enklere å kunne sette opp hensiktsmessige aktiviteter raskt på den arenaen Per oppholder seg
- Korrekt tilrettelegging av de ulike formene kan gi mindre uønsket atferd
- Forutsigbar tilværelse for Per

Kvalitetssikring og evaluering av kodene

- Dagsformene varierer over tid, slik at skjema er i stadig endring.
- Evalueringen skjer i samarbeid mellom foreldre, skole og avlastning
- Gjennomgang av alle dagsformkoder 1-2 ganger pr år

Når man har lik oppfattelse og beskrivelse av Per sin dagsformvariasjon, blir man i bedre stand til å tilrettelegge og samhandle på en slik måte at Per, til en hver tid, har det best mulig og man forebygger utfordrende atferd.